

УДК 658.012

О.С. ДУБИНСЬКА, ст. викл., ДДМА, Краматорськ

МОДЕЛЮВАННЯ ПІДСИСТЕМИ РИЗИК – МЕНЕДЖМЕНТУ В РАМКАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА МАШИНОБУДІВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

З метою надраннього попередження розвитку кризових явищ на підприємстві в роботі запропоновано створити систему ризик – менеджменту, яка дозволяє фіксувати фактори, що можуть спричинити розвиток негативних тенденцій та розробити заходи по їх усуненню, це дасть можливість уникнути появи негативних тенденцій в організаційно – виробничій сфері машинобудівного підприємства.

On purpose nadranneho preventions of development of the crisis phenomena at the enterprise in work it is offered to create system risk – management which allows to fix factors which can cause development of negative tendencies and develop measures on them to elimination, it will give the chance to avoid occurrence of negative tendencies in organizational – industrial sphere of the machine-building enterprise.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, антикризове управління, організаційно-виробнича сфера, підсистема, машинобудівне підприємство, моделювання.

Вступ. Вся діяльність підприємства, особливо її антикризовий аспект, не може здійснюватися без врахування ризику в операційній сфері підприємства. Елементи ризик-менеджменту та антикризового управління в організаційно-виробничій сфері тісно взаємопов'язані, адже зниження ризиків – це в свою чергу, зменшення ймовірності розвитку кризових явищ.

Постановка завдання. Слід відзначити, що трактування ризику в економічній літературі є дещо розмитим. Метою написання статті є розгляд підходів до сутності ризику, дослідження системи ризик-менеджменту як складової загальної антикризової парадигми організаційно-виробничого менеджменту та моделювання підсистеми ризик – менеджменту в рамках антикризового управління на машинобудівному підприємстві.

Методологія. Дослідженням питань ризиків займались багато вітчизняних та закордонних науковців Хохлов Н. В., Чернова Г. В., Гранатуров В. М., Кравченко В. А., Головач Т., Грушевицька А. Б

Результати дослідження. Загалом всі підходи до сутності ризику можна згрупувати в три напрямки: ризик як подія [1], ризик як можливість негативної події чи явища [2], ризик як діяльність, результати якої можуть призвести до негативних явищ [3]. Важливим є зв'язок ризику з можливістю розвитку

негативних тенденцій, хоч що б не було «поштовхом» такого розвитку: подія, можливість події, чи результату діяльності. В ряді випадків продовження розвитку такої негативної події створює передумови розвитку кризових явищ на підприємстві. Тому, на нашу думку, ефективна система антикризового управління в організаційно-виробничій сфері обов'язково має включати елементи ризик-менеджменту. Адже остання дозволяє не фіксувати початок розвитку негативної тенденції, яка може призвести до появи кризових явищ в організаційно-виробничій сфері підприємства, а здійснювати своєрідне «забігання у майбутнє», оцінювати можливість (ймовірність) розвитку. Ризик-менеджмент є складовою загальної антикризової парадигми організаційно-виробничого менеджменту, але спрямований на надраннє виявлення факторів, які можуть потенційно спричинити негативні тенденції (коли самих негативних тенденцій в організаційно-виробничій сфері ще не спостерігається). Таким чином, якщо система моніторингу організаційно-виробничої сфери дозволяє виявити негативні тенденції на початку їх зародження, що дозволяє здійснити заходи по їх усуненню, то підсистема ризик-менеджменту надає можливість нейтралізувати чинники, які можуть зумовити розвиток негативних тенденцій і, таким чином, не допустити навіть виникнення негативних тенденцій (зменшити ймовірність їх прояву).

В даному аспекті зазначимо, що, хоча спочатку на необхідності впровадження ризик-менеджменту більше акцентували у фінансовій та інвестиційній сфері, в кінці 20-го століття світова економічна думка приходять до логічного висновку щодо необхідності охоплення елементами ризик-менеджменту всіх сфер діяльності підприємства. Результати опитування 460 європейських компаній, проведеного в 2006 році Федерацією європейських асоціацій з ризик-менеджменту (FERMA), які наводить Кравченко В.А. показують, що в 80% з них є документи, що описують процес управління ризиками компанії, а в 39% - управління ризиками стало частиною системи управління компанією. Переважна більшість опитаних компаній (80%) розробила політику в області управління ризиками, а між працівниками більш, ніж половини із загальної кількості респондентів (54%) обмінюються інформацією один з одним щодо управління ризиками в компанії [4]. Ризик-менеджмент, таким чином, став для європейських компаній важливою ключовою компетенцією, яка дозволяє їм істотно зміцнити їх конкурентні позиції. В той же час, як показало проведене дослідження машинобудівних підприємств м. Краматорська, на жодному з них управління ризиками як цілісне система не сформовано, на окремих підприємствах (ВАТ «НКМЗ») існують окремі

фрагментарні елементи управління ризиками, які концентруються переважно у фінансовій сфері. Аналогічна ситуація характерна для українських промислових підприємств взагалі [4]. Взагалі, слід погодитися з Головач Т., Грушевицькою А. Б., Швид В. В., що «на відміну від загальнотеоретичних питань управління ризиками, які достатньо детально висвітлені в економічній літературі, розгляду практичних проблем ризик-менеджменту, надана істотно менша увага» [5].

Проектування будь-якої системи чи підсистеми управління починається з формулювання мети створення підсистеми. Метою створення підсистеми ризик-менеджменту на підприємстві логічно визначити підвищення ефективності антикризового управління за рахунок завчасного виявлення явищ, тенденцій у внутрішньому та зовнішньому середовищі, дій керівництва, контрагентів, інших суб'єктів, з якими взаємодіє підприємство, які в майбутньому можуть зумовити розвиток негативних тенденцій у організаційно-виробничій сфері підприємства та здійснення превентивних заходів по нейтралізації виявлених загроз. В укрупненому етапі процес управління ризиками в рамках ризик-менеджменту можна представити як послідовність трьох етапів (рис. 1).

На першому етапі система управління ризиками тісно пов'язана з системою моніторингу організаційно-виробничої сфери підприємства та зовнішнього середовища. На даному етапі здійснюється збирання, обробка, передача та аналіз різного роду інформації, що дає можливість виявити максимально широке коло ризиків підприємства.

Але, як слушно наголошують вітчизняні дослідники Домбровський В. та Пластун А., в діяльності підприємства ризиків багато і контролювати їх нема необхідності, так як це потребує значних затрат і в принципі врахувати абсолютно всі ризики неможливо [6]. Тому необхідно виділити групу так званих критичних ризиків в організаційно-виробничій сфері, на яких і має концентруватися підсистема управління ризиками в системі організаційно-виробничого антикризового управління. Тому на другому етапі здійснюється оцінка ризиків з позиції сили впливу негативних тенденцій, які можуть бути спричинені ними на організаційно-виробничу сферу підприємства та відбір критичних ризиків.

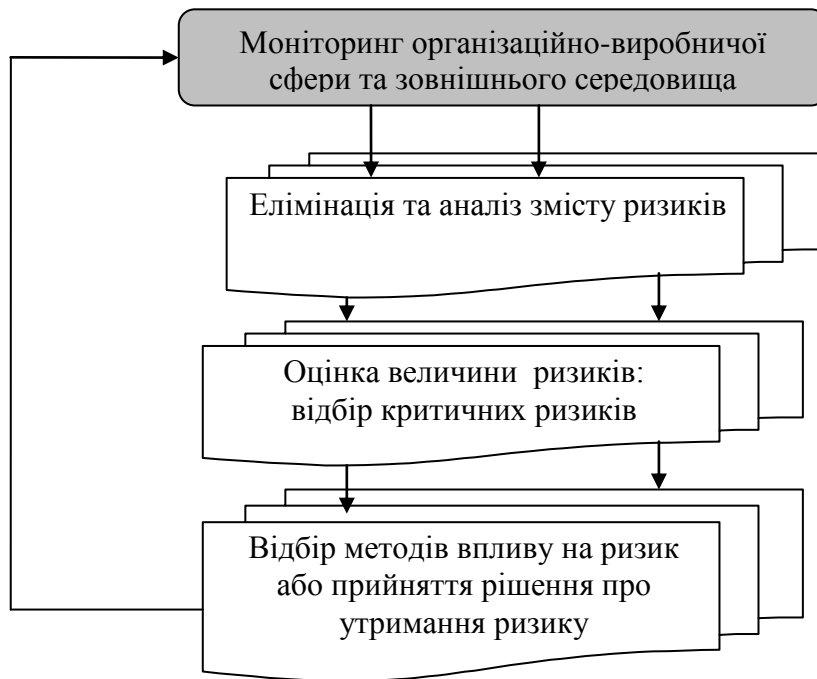

Рис.1 – Основні етапи процесу управління ризиками

На третьому етапі процесу управління ризиками потрібно ухвалити рішення: діяти на ризик з метою його зменшення чи утримувати ризик. Адже слід відзначити, що ризик пов'язаний з отриманням прибутків, повна відмова від ризиків означає невинуватну втрату прибутків, тому менеджменту необхідно вирішити, які ризики підприємство приймає на себе (але при цьому здійснюється моніторинг організаційно-виробничої сфери підприємства з метою фіксації початку виникнення негативних тенденцій), а які будуть знижені певними конкретними заходами.

Щоб спроектувати підсистему ризик-менеджменту (як і будь-яку підсистему), необхідно виконати синтез кількох її моделей [7]:

- функціональної моделі – розробка та обґрунтування переліку динамічних характеристик системи управління, тобто процесів зміни її стану з часом відповідно до поставленої мети;
- структурної моделі – множини елементів структури, відносин і зв'язків між ними, характеристики елементів і зв'язків, що забезпечують в сукупності максимальний ступінь відповідності системи меті створення;
- моделі комунікацій (моделі передачі інформації) – містить опис необхідного об'єму і форм представлення інформації, методів і засобів її передачі, обробки, зберігання, введення і виводу.

При побудові функціональної моделі підсистеми ризик-менеджменту на нашу думку, найбільш ефективною буде дворівнева підсистема ризик-менеджменту, яка впливає з результатів дослідження системи планування на

машинобудівних підприємств, згідно яких планові показники (цілі) формулюються як для всього підприємства, так і для окремих підрозділів. Організаційна схема машинобудівного підприємства має, як правило, число ієрархічних рівнів більш ніж два. Але побудова підсистеми ризик-менеджменту шляхом простої проєкції на організаційну схему підприємства, на наш погляд, є некоректною. Організаційна схема підрозділів і служб машинобудівних підприємств (зокрема, для ВАТ "НКМЗ", ВАТ «СКМЗ», ВАТ «Краматорський завод важкого машинобудування») надмірно дезінтегрована і неоптимальна, вимагає укрупнення і інтеграції розрізнених підрозділів, інакше підсистема ризик-менеджменту буде надмірно громіздкою. Найбільш доцільним нам бачиться реалізація другого рівня підсистеми ризик-менеджменту в 4-7 ключових підрозділах і службах підприємства (рис. 2).

Рис. 2 – Приклад побудови дворівневої підсистеми ризик-менеджменту в рамках антикризового управління на машинобудівному підприємстві

Підкреслимо, що підсистема ризик-менеджменту повинна бути інтегрована до традиційно самостійних функціональних підсистем управління підприємством (до тих, які присутні на конкретному підприємстві):

- стратегічного планування;
- планування і вибору тактичних рішень (розробка і вибір інвестиційних, інноваційних і ін. проєктів);
- оперативного управління виробництвом;
- управління кадрами;
- управління матеріально-технічним постачанням, збутом і ін.

Тому необхідно налагодити взаємодію з вищевказаними підсистемами підприємства, в першу чергу, в області обміну інформацією.

Для кожного рівня ризик-менеджменту організаційно-виробничої сфери визначається свій набір функцій. На першому рівні, зокрема, виконується

робота по загальній координації діяльності, розробці методик, підтримка інформаційних систем, оцінці ефективності реалізації функції управління ризиком в цілому і тому подібне. На другому рівні основна увага звертається на виявлення чинників ризику, впливу на чинники, які можуть зумовити розвиток найбільш негативних з точки зору можливості розвитку кризи тенденцій.

Ефективність всієї підсистеми ризик-менеджменту, на нашу думку, більшою мірою залежатиме від того, наскільки якісно буде побудовано другий рівень управління.

Висновки. Враховуючи проведені в роботі дослідження можна зробити висновок, що впровадження розробленої системи приведе до підвищення ефективності антикризового управління за рахунок завчасного виявлення явищ, тенденцій у внутрішньому та зовнішньому середовищі, дій керівництва, контрагентів, інших суб'єктів, з якими взаємодіє підприємство, які в майбутньому можуть зумовити розвиток негативних тенденцій у організаційно-виробничій сфері підприємства та здійснення превентивних заходів по нейтралізації виявлених загроз.

Список літератури: 1. Хохлов Н. В. Управление риском. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 239 с. – С.11. 2. Чернова Г. В. Практика управления рисками на уровне предприятия. – СПб: Питер, 2000. – 170 с. 3. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: Учеб. пособие. – М.: Изд-во «Дело и сервис», 1999. – 112 с. 4. Кравченко В.А. Програма управління підприємницькими ризиками: зміст і етапи розробки . - http://nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-1/Kravchenko_108.htm 5. Головач Т. Ризик-менеджмент: зміст ат організація на підприємстві / Головач Т., Грушевицькою А. Б., Швид В. // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009, № 3, Т. 1 - С.157-163. 6. Домбровський В., Пластун А. Врахування фази життєвого циклу підприємства як чинника попередження його банкрутства / Домбровський В., Пластун А. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №9. – С.113-120. 7. Мухин В. И. Исследование систем управления. – М.: Экзамен, 2002. – 384 с.

Подано до редакції 11.03.2010